

KINH NGHIỆM BẢO VỆ TRẺ EM CỦA MỘT SỐ NƯỚC TRÊN THẾ GIỚI - GIÁ TRỊ THAM KHẢO CHO VIỆT NAM

LÊ THANH BÌNH*

Trong xu thế toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế hiện nay, bất kỳ quốc gia nào cũng đều coi trọng vấn đề bảo vệ trẻ em (BVTE) bị bạo lực, xâm hại tình dục (XHTD), tạo môi trường an toàn, lành mạnh cho trẻ em phát triển toàn diện. Hãy quan tâm, chăm sóc, bảo vệ, giáo dục, dành những gì tốt đẹp nhất cho trẻ em! Đó là thông điệp chung mà nhân loại tiến bộ kỳ vọng, trông đợi và tin tưởng đối với tất cả các quốc gia trên thế giới.

1. Kinh nghiệm bảo vệ trẻ em của một số quốc gia

a. Kinh nghiệm của Thụy Điển

Thụy Điển là nước đi đầu trong việc thiết lập hệ thống pháp luật BVTE trước nạn bạo hành bởi người thân. Nước này đã ban hành *Luật Cấm bạo hành trẻ em trong gia đình* năm 1966.

Năm 1979, Thụy Điển trở thành quốc gia đầu tiên trên thế giới cấm hình phạt thể xác đối với trẻ em cả ở nhà và ở trường. Theo pháp luật của Thụy Điển, mọi chuyện phải được giải quyết bằng lời thay vì đòn roi. Khi một người nhìn thấy cha mẹ đánh con, họ sẽ gọi cảnh sát. Trong trường hợp này, đứa trẻ có thể được gửi đến một gia đình khác và cha mẹ có thể bị bắt giam.

Thụy Điển có nhiều chương trình hành động quốc gia (chủ yếu định hướng để cấp

ơ sở thực hiện) về xâm hại trẻ em, bóc lột tình dục, ma túy... Việc BVTE có tính phòng ngừa sớm không chỉ thực hiện thông qua dịch vụ xã hội mà được lồng ghép vào nhiều chương trình khác. Một trong những giải pháp BVTE là đào tạo đội ngũ cán bộ xã hội có chất lượng, gắn đào tạo với thực tiễn. Thụy Điển đã thành lập Hiệp hội công tác xã hội (CTXH), Hiệp hội các trường đào tạo cán bộ xã hội. Theo đó, Hiệp hội CTXH được hình thành trên cơ sở tham gia tự nguyện của những người làm CTXH và Hiệp hội có vai trò rất quan trọng trong việc bảo vệ các thành viên của mình.

Hiệp hội các trường đào tạo cán bộ xã hội có vai trò quan trọng trong việc công nhận chương trình, giáo dục, đào tạo cán bộ xã hội. Trong các chuyên ngành đào tạo thì CTXH với trẻ em được đặt ở vị trí quan trọng nhất. Trên thực tế, CTXH đối với trẻ em được Chính phủ chú trọng và hoạt động có hiệu quả nhất.

b. Kinh nghiệm của Mỹ

Quốc gia này có gần 30 tổ chức của chính phủ có trách nhiệm BVTE. Trong đó, có hơn 10 tổ chức bảo vệ trẻ khỏi nạn XHTD với đường dây nóng hoạt động 24/24. Mỹ có

* TS, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Công ước về bảo vệ quyền riêng tư trên mạng của trẻ em (COPPA) sớm nhất (năm 1998). Theo đó, các nhà điều hành các trang web trẻ em đã bị cấm thu thập thông tin từ trẻ em mà không thông báo và xin phép cha mẹ của chúng trước.

Hầu hết các bang ở Mỹ, coi việc sử dụng đòn roi với mục đích đe dọa, trừng phạt trẻ nhỏ là hành vi bạo lực. Việc đánh đập trẻ em, dù chỉ một cái tát ở Mỹ đều là phạm pháp. Dù người đánh là ai thì cũng là người phạm tội (trừ một số trường hợp đặc biệt). Một khi đã có tội thì họ sẽ bị bắt vào tù ngay lập tức và phải ra tòa để nhận quyết định khởi tố. Môi trường học đường tại Mỹ quy định rất rõ việc xử phạt học sinh bằng đòn roi. Hiện chỉ có 19 bang ở Mỹ được quyền đánh học sinh, kèm theo điều kiện người đánh phải là hiệu trưởng hoặc hiệu phó và đã xin phép phụ huynh học sinh đó. Không ít trường hợp phụ huynh, giáo viên ở Mỹ gặp rắc rối khi trẻ gọi tới đường dây nóng báo cáo việc mình chịu hình phạt bạo lực. Bên cạnh đó, quyền riêng tư về thư tín, tài liệu cá nhân của trẻ cũng được chấp hành nghiêm chỉnh.

Pháp luật Mỹ có chế tài nghiêm khắc đối với những tội phạm XHTD, đặc biệt là nếu nạn nhân là trẻ vị thành niên. Ở một số bang, như: Louisiana, Oklahoma, Texas..., những người bị kết án hiếp dâm trẻ em và tái phạm nhiều lần sẽ phải đối diện với án tử hình. Ngoài hình thức phạt tiền và phạt tù, người bị kết án còn phải chịu sự giám sát thường xuyên của cơ quan quản lý địa phương. Thông tin về những người có tiền án cũng được công khai trên các trang mạng của chính quyền địa phương cho người dân tiện tra cứu.

Một trong những giải pháp ở Mỹ áp dụng để góp phần BVTE bị XHTD là thành lập các tổ chức chuyên về điều trị tâm lý và thể xác cho trẻ em bị xâm hại. Bên cạnh đó, nội dung quan trọng nhất trong việc BVTE trước vấn

nạn XHTD chính là giáo dục trẻ nhận biết cách bảo vệ thân thể của mình. Ngay từ khi biết giao tiếp bằng ngôn ngữ, trẻ em Mỹ đều được dạy phải bảo vệ những bộ phận nhạy cảm, riêng tư của cơ thể. Bất cứ ai đụng chạm đến “vùng cấm” của mình, trẻ phải báo ngay với bố mẹ hoặc giáo viên (trong trường hợp trẻ bị xâm phạm ở trường học).

Theo luật pháp Mỹ, cha mẹ chỉ được tẩm chung với con có giới tính khác mình đến khi bé sáu tuổi. Nếu không tuân thủ sẽ phạm tội có hành vi lạm dụng tình dục trẻ em. Theo luật pháp một số bang ở Mỹ, việc bố mẹ hoặc người thân khác trong gia đình thường xuyên chạm vào chỗ kín của trẻ khiến trẻ quen và bị lệ thuộc thì hành vi đó là xâm phạm tình dục. Người lớn xem phim ảnh khiêu dâm mà vô tình hay cố ý cho trẻ nhìn thấy thì cũng là phạm tội.

Chính phủ Mỹ trao cho cơ quan BVTE thẩm quyền được tách con cái khỏi bố mẹ hoặc người nuôi dưỡng nếu việc này là cần thiết để có thể bảo vệ đứa trẻ khỏi hành vi ngược đãi hoặc bỏ rơi. Nhiệm vụ của cơ quan này thường là xác minh, làm rõ đơn tố cáo về hành vi lạm dụng và bỏ mặc trẻ em; làm việc với người nuôi dưỡng trẻ để bảo đảm trẻ em có một môi trường sống an toàn, lành mạnh.

c. Kinh nghiệm của Anh

Để BVTE trên không gian số, nước này đã ban hành *Luật Thiết kế phù hợp với độ tuổi* năm 2021. Theo đó, các công ty công nghệ sẽ buộc phải đưa ra các thiết kế, tiêu chuẩn công nghệ phù hợp với các độ tuổi khác nhau hoặc phải đặc biệt chú trọng đến trẻ em và sử dụng các thuật toán hay các công nghệ nhằm giảm thiểu tối đa nguy cơ bị xâm hại về đời tư, về hình ảnh của trẻ em. Năm 2015, Liên minh châu Âu (EU) đồng ý với các quy định mới về bảo vệ dữ liệu cá nhân, trong đó có dữ liệu cá nhân trẻ em trên mạng. Với quy định mới này, các tổ chức mạng có thể bị phạt tới 4% doanh thu toàn

cầu nếu phạm luật. Việc sử dụng dữ liệu cá nhân của trẻ em dưới 13 tuổi phải được phụ huynh hoặc người giám hộ đồng ý, xác minh một cách chính xác.

Anh luôn chú trọng BVTE khỏi tình trạng XHTD. Tại Anh, trẻ em và gia đình của trẻ em bị xâm hại được khuyến khích liên hệ ngay lập tức với các tổ chức bảo vệ quyền lợi trẻ em, như: Hiệp hội quốc gia dành cho trẻ em bị xâm hại, Cộng đồng BVTE quốc gia... để được trợ giúp. Ngoài trẻ em bị XHTD và gia đình, đối tượng lạm dụng tình dục trẻ em hoặc có ý định lạm dụng tình dục trẻ em cũng được quan tâm hỗ trợ để ngăn chặn hành vi phạm tội. Tổ chức Stop It Now (Anh) cung cấp đường dây nóng dành cho người có ý nghĩ tình dục đối với trẻ em, có ý định lạm dụng tình dục trẻ em, thường xem hình ảnh đồi trụy hoặc đã từng lạm dụng tình dục trẻ em. Đường dây này bảo đảm tính tuyệt mật đối với người cần sự hỗ trợ.

d. Kinh nghiệm của Nhật Bản

Theo pháp luật Nhật Bản, khung hình phạt dành cho tội phạm XHTD theo hướng tăng nặng hình phạt. Theo đó, Điều 177 *Bộ luật Hình sự Nhật Bản* quy định người có hành vi hiếp dâm bé gái dưới 13 tuổi sẽ bị phạt tù từ năm năm trở lên (không quy định mức trần). Với hành vi dâm ô trẻ em, Điều 176 quy định người phạm tội sẽ bị phạt tù từ 6 tháng tới 10 năm. Ngoài ra, công tố viên còn được phép truy tố người phạm tội kể cả khi nạn nhân không tố cáo.

đ. Kinh nghiệm của Ốt-xtrây-li-a

Đó là coi trọng vai trò của nhân viên CTXH trong BVTE bị bạo lực, XHTD. Pháp luật Ốt-xtrây-li-a quy định rất cụ thể về trách nhiệm của nhân viên CTXH trong việc phát hiện trẻ em bị xâm hại, bạo lực hay sao nhãng và được phép áp dụng các biện pháp can thiệp. Chẳng hạn, một trẻ em ở độ tuổi quá nhỏ (dưới 8 tuổi) bị bỏ một mình ở sân chơi cho trẻ em hay ở hành lang của khu dân

cư không có người đi kèm, nhân viên CTXH phải tìm cách đưa cháu bé về nhà hoặc cơ sở chăm sóc tạm thời và phải tìm hiểu vì sao trong trường hợp này, trẻ không có người quản lý.

Tại Ốt-xtrây-li-a, thông thường 2.000 - 3.000 dân sẽ có 01 cán bộ xã hội chuyên nghiệp và 4 - 5 cộng tác viên; cứ 30.000 - 50.000 dân có 01 trung tâm CTXH. Việc BVTE được thực hiện chủ yếu bởi các trung tâm CTXH, các cơ sở trợ giúp trẻ em và các cơ quan quản lý nhà nước về trẻ em và một phần ủy quyền cho các tổ chức phi Chính phủ (NGO). Luật pháp quy định rõ trách nhiệm của các cơ quan, tổ chức, cá nhân trong việc BVTE, trong đó vai trò của nhân viên CTXH được đề cao; mọi vấn đề liên quan đến trẻ em đều phải có tiếng nói của nhân viên CTXH; trong trường hợp tách con ra khỏi cha, mẹ, người chăm sóc hoặc xử lý trẻ em vi phạm pháp luật thì nhân viên CTXH thường giữ vai trò quyết định. Pháp luật cũng quy định cụ thể trách nhiệm của giáo viên, khi phát hiện trên cơ thể trẻ có dấu hiệu bị bạo lực phải tìm hiểu nguyên nhân và thông báo cho nhân viên CTXH và có biện pháp can thiệp kịp thời.

e. Kinh nghiệm bảo vệ trẻ em ở một số nước châu Á

Các nước trong khu vực châu Á, như: Trung Quốc, Thái Lan, Xinh-ga-po, Ma-lai-xi-a, Phi-líp-pin... đều hướng tới việc xây dựng “hệ thống bảo vệ trẻ em” có tính đồng bộ; đào tạo đội ngũ cán bộ xã hội làm việc với trẻ em; duy trì các cơ sở trợ giúp trẻ em và mô hình gia đình thay thế cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt. Ma-lai-xi-a và Hồng Kông đặc biệt quan tâm tới mô hình gia đình chăm sóc thay thế, trung tâm CTXH với trẻ em; trung tâm trẻ em đường phố, trung tâm phục hồi trẻ em nghiện ma túy. Thái Lan và Phi-líp-pin lại chú trọng nhiều hơn vào các mô hình trợ giúp trẻ em và hỗ trợ gia đình của trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt.

2. Giá trị tham khảo đối với Việt Nam

Nghiên cứu kinh nghiệm BVTE của một số nước trên thế giới, cho thấy quốc gia nào trên thế giới cũng rất coi trọng vấn đề BVTE. Hầu hết các nước đều chú trọng xây dựng chính sách, chiến lược BVTE một cách hiệu quả.

Thứ nhất, xây dựng khung pháp lý thân thiện với trẻ em, chú trọng ban hành luật quy định riêng về vấn đề BVTE, như: *Luật Cấm bạo hành trẻ em trong gia đình* (Thụy Điển); Công ước về bảo vệ quyền riêng tư trên mạng của trẻ em (Mỹ)... Không chỉ chú trọng ban hành luật về BVTE từ rất sớm, nhiều nước còn rất quan tâm hoàn thiện các quy định pháp luật để bảo đảm luật pháp phát huy được hiệu quả điều chỉnh các quan hệ xã hội, BVTE một cách hiệu quả khỏi vấn nạn bạo lực, XHTD trên thực tiễn cuộc sống. Theo đó, pháp luật quy định rõ trách nhiệm của các cơ quan, tổ chức, cá nhân trong việc BVTE.

Thứ hai, đề cao vai trò của nhân viên xã hội làm công tác BVTE. Hoạt động BVTE được triển khai chủ yếu thông qua các trung tâm CTXH và mạng lưới nhân viên CTXH chuyên nghiệp tại cộng đồng. Sự tham gia của các cơ quan quản lý nhà nước phần lớn được ủy quyền cho các tổ chức phi chính phủ. Ở góc độ chuyên môn, nhân viên CTXH có chức năng giám sát, phản ánh, can thiệp và đề xuất trợ giúp kịp thời. Cán bộ làm việc trong hệ thống BVTE được đào tạo chính quy về CTXH ở trình độ đại học và sau đại học, trong đó có chuyên ngành về CTXH trẻ em. CTXH được coi là một nghề, có mã nghề nghiệp, tiêu chuẩn nghiệp vụ cho các vị trí việc làm, có quy tắc đạo đức nghề nghiệp, hệ thống thang bảng lương và hiệp hội CTXH để bảo vệ quyền lợi.

Thứ ba, xây dựng hệ thống BVTE đồng bộ. Các cơ sở trợ giúp trẻ em, mô hình gia đình thay thế cho trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt: trung tâm CTXH với trẻ em, trung tâm

trẻ em đường phố, trung tâm phục hồi trẻ em nghiện ma túy (Trung Quốc, Thái Lan, Xinh-ga-po, Ma-lai-xi-a, Phi-líp-pin); trẻ em bị XHTD ở Mỹ còn được bảo vệ bởi các tổ chức chuyên về hỗ trợ các gia đình có con cái bị xâm hại tìm đến sự trợ giúp về y tế (Viện Hàn lâm Nhi khoa Mỹ - tổ chức bao gồm nhiều chuyên gia trong lĩnh vực nhi khoa).

Thứ tư, quan tâm, chú trọng biện pháp phòng ngừa, tạo môi trường sống và bảo đảm trẻ em có cuộc sống an toàn và khỏe mạnh. Chú trọng thành lập các tổ chức BVTE để phòng ngừa tình trạng bạo lực, XHTD trẻ em từ sớm: tổ chức Giúp đỡ trẻ em, Liên hiệp Sức khỏe trẻ em, Cổng thông tin Sức khỏe trẻ em... (tại Mỹ).

Những kinh nghiệm quốc tế trong BVTE bị bạo lực, XHTD rất phong phú và đa dạng, xuất phát từ những điều kiện kinh tế - xã hội và những đặc điểm riêng của mỗi quốc gia. Việc vận dụng những kinh nghiệm BVTE bị bạo lực, XHTD của các quốc gia phù hợp với điều kiện của Việt Nam là hết sức cần thiết, là cơ sở để chúng ta BVTE - thế hệ tương lai của đất nước □

Tài liệu tham khảo:

1. Cục Bảo vệ, chăm sóc trẻ em - Bộ Lao động, Thương binh và Xã hội. *Hoàn thiện hệ thống bảo vệ trẻ em ở Việt Nam*. Đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ, Hà Nội, năm 2011.
2. *Bí quyết dạy con của người Bắc Âu khiến thế giới ngưỡng mộ*. <https://vnexpress.net>, ngày 12/4/2019.
3. *Các nước bảo vệ trẻ em trên mạng thế nào?* <https://tienphong.vn>, ngày 24/4/2017.
4. *Luật pháp các nước trong việc bảo vệ trẻ em trước nạn bạo hành*. <https://phunuvietnam.vn>, ngày 29/01/2022.
5. *Thế giới bảo vệ trẻ em khỏi tình trạng xâm hại tình dục thế nào?* <https://www.anninhthudo.vn>, ngày 16/12/2018.